

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2023-83-6>
УДК 332.14:334.7:330.101

Манн Р.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економіки та управління,
Черкаський державний технологічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3936-2677>

Mann Ruslan

Cherkasy State Technological University

ІНФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІКА: МОЖЛИВОСТІ ТА ЗАГРОЗИ В РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

INFORMATION ECONOMY: OPPORTUNITIES AND THREATS IN THE REALISATION OF NATIONAL INTERESTS

У статті досліджено можливості та загрози в реалізації національних інтересів в умовах розвитку інформаційно економіки. Розглянуто експертні оцінки щодо глобальних технологічних ризиків. Зазначено, що наведені глобальні ризики формують системні потреби, що визначають основні тренди зміни сучасного суспільства. Доведено, що стрімкі перетворення, викликані інформатизацією видозмінюють економічні системи, з'являються нові інструменти узгодження економічних інтересів, які втрачають роль стримуючих противаг, що провокує дисбаланси та протиріччя на всіх рівнях суспільно-економічних відносин. Окреслено ряд факторів, які у своєму сукупному прояві впливають на баланси узгоджених економічних інтересів на будь-якому рівні системи суспільно-економічних відносин. Доведено, що нові реалії потребують перегляду меж захищеності національних економічних інтересів в умовах формування нових правил гри та норм інформаційної економіки з метою забезпечення безпекової складової розвитку країни. Зазначено, що такі дії варто проводити в рамках формування регуляторного середовища інформаційної економіки.

Ключові слова: національні економічні інтереси, інформаційна економіка, інформатизація, конфлікти економічних інтересів, можливості та загрози в реалізації національних інтересів.

The article examines opportunities and threats in the realization of national interests in the conditions of the development of the information economy. Expert assessments of global technological risks, were considered, including: adverse consequences of technological progress for individuals, enterprises, ecosystems; digital inequality; digital concentration of power; ineffectiveness of cyber security measures; non-compliance with management technology; destruction of critical information infrastructure. It is noted that the given global risks form systemic needs that determine the main trends of change in modern society. It has been proven that the rapid transformations caused by informatization will change economic systems, new tools for coordinating economic interests will appear, which will lose the role of restraining counterbalances, which provokes imbalances and contradictions at all levels of socio-economic relations. A number of factors are outlined, which in their aggregate manifestation affect the balance of agreed economic interests at any level of the system of socio-economic relations. Among such factors, the following are defined: the uncertainty of the limits of intervention in the spheres of interests of the state, business and society; lack of timely methodical support of informatization processes; different vision of information economy development in each country; a change in the role of a person as a subject of economic activity as a result of the virtualization of the economic environment; the participation of the state in the processes of coordination of economic interests is based on the "right of the strong" and encourages each country to use economic institutions and tools to promote its own interests, provoking conflicts and new challenges on the world stage. It has been proven that new realities require a review of the limits of the protection of national economic interests in the conditions of the formation of new rules of the game and norms of the information economy in order to ensure the security component of the country's development. It is noted that such actions should be carried out within the framework of the formation of the regulatory environment of the information economy, which is a complex process that requires balancing the economic interests of key subjects in the paradigm of "state-population-business" relations and their subordination to national interests.

Key words: national economic interests, information economy, informatization, conflicts of economic interests, opportunities and threats in the realization of national interests.

Постановка проблеми. За сучасних трансформаційних змін, що відбуваються на світовій арені ефективність традиційних заходів реалізації та забезпечення національних економічних інтересів знижується. Розвиток сучасних інформаційно-кому-

нікативних технологій, трансформація діючих соціальних, економічних та бізнес-процесів, зумовило перехід до нового етапу глобалізації – інформаційної трансформації. Такий етап характеризується послідовною зміною структури світової економіки, її

віртуалізацію у глобальному вимірі шляхом появи нових форм: бізнесу, транскордонного руху товарів, капіталів, праці. У той же час активний процес інформатизації несе в собі низку викликів та ризиків, які можуть загрожувати реалізації національних інтересів та національній безпеці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

В даний час спостерігається зростання публікацій та наукових праць, присвячених питанням розвитку інформаційної економіки. Серед авторів, які займаються проблематикою інформаційної економіки та інформаційного суспільства, варто відзначити: Апатову Н. [1], Базилевича В. [2], Тарасевич В., Білоцерківець В. [3], Гальчинського А. [4], Гейця В., Гриценко А., Яременко О., Артџомова Т., Яненко І., Князева С., Липова В., Бандура О., Бурлай Т., Борзенко О., Подлесна В., Бублик Є. [5], Білорус О., Єфименко Т., Сіденко В., Тімченко О., Корнівська В., Кричевська Т., Липов В., Подлесна В., Прозоров Ю., Данніков О., Одотюк І., Січкаренко К., Яненкова І. [6], Панкова Л. [7], Фінагіна О., Бітюк І. [8]. Наукові здобутки окресленої групи науковців мають вагомий теоретичний і практичний значення.

Формулювання цілей статті. У зв'язку з цим дослідження, спрямоване на виявлення базових можливостей та потенційних загроз в реалізації національних інтересів в економічній сфері та обґрунтування регулятивних заходів, що є актуальними на сучасному етапі розвитку національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Становлення на шлях розвитку інформаційної економіки провідних країн світу не лише сприяли прогресу економічного та соціального розвитку суспільства, а й появи безлічі нових загроз та викликів. Такі виклики є деструктивними у напрямі узгодження та балансування національних інтересів, як результат порушується стан захищеності національної економічної системи.

Згідно експертної оцінки, яку було озвучено в рамках Всесвітнього економічного форуму визначено наступні глобальні технологічні ризики:

1. Несприятливі наслідки технічного прогресу окремих осіб, підприємств, екосистем.

2. Руйнування критичної інформаційної інфраструктури, що передбачає погіршення або відключення критичної фізичної та цифрової інфраструктури (послуг) внаслідок системної залежності від кібермереж та/або технологій.

3. Цифрова нерівність – розрив та/або нерівний доступ до критично важливих цифрових мереж та технологій на міжнародному та регіональному рівнях внаслідок нерівних інвестиційних можливостей, відсутності необхідних навичок, недостатньої купівельної спроможності, урядових обмежень та/або культурних відмінностей.

4. Цифрова концентрація потужностей, що передбачає зосередження критично важливих цифрових активів (можливостей, знань) в одного чи кількох фізичних осіб, підприємств або держав, що може призвести до дискреційних механізмів ціноутворення, нерівного доступу до товарів та послуг.

5. Неефективність заходів кібербезпеки внаслідок швидкого розвитку форм та механізмів кіберзлочинів, що призводять до економічних та фінансових втрат, геополітичної напруженості, соціальної нестабільності.

6. Недотримання технології управління, зумовлене відсутністю інститутів або правил використання критично важливих цифрових мереж та технологій, використання різними державами чи групами держав несумісної цифрової інфраструктури, протоколів, стандартів [9].

Окреслені глобальні ризики формують системні потреби, що визначають основні тренди зміни сучасного суспільства. Стрімкі перетворення, викликані інформатизацією видозмінюють економічні системи, з'являються нові інструменти узгодження економічних інтересів, які втрачають роль стримуючих противаг, що провокує дисбаланси та протиріччя на всіх рівнях суспільно-економічних відносин. Така ситуація обумовлена рядом факторів, серед яких варто зазначити наступні:

По-перше, глобальний характер змін не дозволяє державі, бізнесу та суспільству вчасно окреслити межі втручання у сфери їх інтересів та визначити механізми корегуючих впливів щодо реалізації економічних інтересів. Перехід від фізичної до віртуальної форми стадій суспільного відтворення провокує невизначеності, що пов'язані з розумінням об'єкта управління через відсутність його територіальної визначеності, а швидкість динаміки змін економічних інтересів, не дозволяє окреслити часові рамки необхідних трансформацій.

По-друге, інформатизація відбувається в умовах відсутності своєчасного їх методичного забезпечення, що створює додаткові складнощі в термінологічній інтерпретації, оцінки нових явищ та трендів, розробки управлінських заходів корегуючого впливу.

В світовому масштабі процеси інформатизації мають асиметричний прояв, оскільки країни умовно можна поділити на групи за принципом проходження певної стадії (етапу) розвитку інформаційної економіки:

– країни аутсайтери, які починають впроваджувати інформаційні технології, як результат усвідомлення необхідності їх застосування в сучасних умовах розвитку суспільства (Перу, В'єтнам, Єгипет, Філіппіни, Еквадор);

– країни, що займають посередні позиції за рівнем економіки, яка використовує інформаційні

технології в переважній більшості суспільно-економічного життя (Естонія, Іспанія, ОАЕ, Португалія, Чехія);

– країни-лідери за рівнем економіки, що ґрунтуються та орієнтуються в перспективному баченні свого розвитку виключно на інформаційні технології (США, Швейцарія, Швеція, Сінгапур, Данія, Японія).

Динамічність трансформацій, що відбувається на тлі інформаційної революції загострюють протиріччя економічних інтересів, які у більшій мірі спричинені постійною зміною правил гри, швидкістю старіння технологій, навичок, професій; появою новітніх викликів перед суспільством екологічного, політичного, етичного характеру. Перехід на рейки інформаційної революції є фундаментальним, тому економічні системи країн не можуть залишатися у старому форматі. Однак світовий досвід за умов відсутності практики таких перетворень, не дозволяє в повній мірі визначити масштаби як можливостей так і потенційних загроз, що обумовлює шлях з наявністю помилкових кроків та конфліктів.

По-третє, кожна країна окреслює своє бачення розвитку інформаційної економіки. У більшості випадків пріоритетними рівнями інформаційної економіки є: ринки та ключові сектори економіки; платформи та технології, які формують векторність розвитку сфер економічної діяльності та ринків; правове, інституційне та бізнес-середовище, що окреслює умови розвитку платформ та технологій у партнерській взаємодії суб'єктів ключових сфер діяльності.

По-четверте, узгодження економічних інтересів держави та приватного капіталу, передбачає участь держави щодо управлінського впливу на економічну поведінку власників засобів виробництва через механізми мовиційного впливу на синхронізацію векторності їх економічного інтересу з інтересами держави як представника загального інтересу. Така модель узгодження економічних інтересів має зворотний бік, оскільки вона ґрунтується на «праві сильного» та спонукає кожену країну до використання економічних інститутів та інструментів у просуванні власних інтересів провокуючи конфлікти та новітні виклики на світовій арені.

По-п'яте, віртуалізація економічного середовища змінює роль людини як суб'єкта господарської діяльності так і її участь у процесі продукування реальних благ, що характеризується процесом «ретоварізації» праці. Перевагою такого процесу є гнучкість у трудових відносинах, недоліком – невідпрацьованість механізмів захисту працівників.

Сучасний глобальний ринок праці – це складна, багатокомпонентна та динамічна система, що піддається перманентному впливу інформаційних технологій, що в свою чергу тягне за собою зміни у змісті процесу праці, його організації, структурі

зайнятості, соціально-трудових відносинах, а також потребує формування принципово нових компетенцій працівника. Цифрові технології створили абсолютно специфічний процес праці, внесли свої зміни до всіх його елементів: предмета праці, засобів праці, технології, організації та результату праці [10, с. 76]. Інформаційний прогрес поставив новітні виклики в розвитку ринку праці та зайнятості, які пов'язані з вирішенням таких ключових питань як прогнозування впливу новітніх технологій (автоматизація та штучний інтелект) на трудову діяльність та розробка механізмів корегуючого впливу щодо негативних проявів інформатизації та балансування економічних інтересів в парадигмі відносин ключових суб'єктів ринку праці.

По-шосте. Новітні інформаційні технології передбачають цифрову інтеграцію підприємства по вертикалі і горизонталі, створення більш «розумних» продуктів і сервісів, перехід на нові бізнес-моделі, які сприятимуть радикально новим способам взаємодії в ланцюжку вартості [10, с. 118]. Видозмінюються системи та процеси виробництва, споживання, транспортування, постачання, інвестування, а відповідно змінюються економічні інтереси суб'єктів господарювання.

Проаналізовані фактори у своєму сукупному прояві впливають на баланси узгоджених економічних інтересів на будь-якому рівні системи суспільно-економічних відносин. Нові реалії потребують перегляд меж захищеності національних економічних інтересів в умовах формування нових правил гри та норм інформаційної економіки з метою забезпечення безпекової складової розвитку країни.

Висновки. Інформатизація – найважливіший чинник економічного зростання економіки країни та відстоювання національних економічних інтересів на світовій арені. Трансформації, що відбуваються під впливом інформаційної революції видозмінюють традиційну систему політичних, економічних та соціальних відносин. Інституційне та бізнес-середовище під впливом змін та активних діджитал-процесів що відбуваються також переходить на новий рівень свого розвитку. Такі перетворення активізують конфлікти інтересів та потребують формування регуляторного середовища інформаційної економіки. Розвиток регуляторного середовища інформаційної економіки – складний процес, який потребує балансування економічних інтересів ключових суб'єктів в парадигмі відносин «держава-населення-бізнес» та їх підпорядкування національним інтересам. Пошук рішень такого складного завдання потребує свого аналітичного дослідження на стику економіки, права, державного регулювання, інституційної практики, кібербезпеки, економічної безпеки, що і окреслює коло подальших наукових досліджень.

Список літератури:

1. Апатова Н. Методологічні основи дослідження інформаційної економіки. *Економіка України*. 2005. № 7. С. 58–64.
2. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність : підручник. Київ : Знання, 2008. 431 с.
3. Тарасевич В.М., Білоцерківець В.В., Загородня О.О. та ін. Цифровий вимір інноваційноінформаційної економіки : монографія. Дніпро : ПМП «Економіка», 2021. 448 с.
4. Гальчинський А.С. Становлення глобального суспільства та перспективи глобального інформаційно-мережевого суспільства. *Науковий вісник Дипломатичної академії України. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 22. Ч. 3: Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід. С. 62–72.
5. Геєць В.М., Гриценко А.А., Яременко О.Л. та ін. Комплементарність інформаційно-цифрових і соціально-економічних перетворень як умова стабільного розвитку суспільства: монографія / за ред. А.А. Гриценка; Національна академія наук України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2021. 399 с.
6. Гриценко А.А., Білорус О.Г., Єфименко Т.І. та ін. Формування інституційної архітектоники інформаційно-мережевої економіки: колективна монографія / за ред. А.А. Гриценка; НАН України, Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України», Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління». Київ : ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2021. 735 с.
7. Pankova L., Uzbek D., Panchenko Y., Samoilenko A. & Privarnikova I. (2022) Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Políticas*. № 40(74). P. 815–829. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.45>
8. Фінагіна О.В., Бітюк І.М., Коміренко В.І. Національні економічні інтереси розвитку українського сектору малого та середнього бізнесу: політика євроінтеграції та цільові технології hr-менеджменту. *Сучасні тенденції сталого розвитку: теорія, методологія, практика: колективна монографія* / за заг. ред. д.е.н., проф. Т.В. Полозової. Харків : ХНУРЕ, 2022. 347 с. С. 37–47.
9. The Global Risks Report 2021. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf
10. Піщуліна О. Цифрова економіка: тренди, ризики та соціальні детермінанти: доповідь. Київ. Жовтень 2020. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf

References:

1. Apatova N. (2005) Metodolohichni osnovy doslidzhennia informatsiinoi ekonomiky [Methodological foundations of information economy research]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 7, pp. 58–64. (in Ukraine)
2. Bazylevych V.D. (2008) Intelektualna vlasnist: pidruchnyk [Intellectual property: a textbook]. 2 vyd., ster. Kyiv: Znannya, 431 p. (in Ukraine)
3. Tarasevych V.M., Bilotserkivets V.V., Zavorodnia O.O. ta in. (2021) Tsyfrovyi vymir innovatsiinoinformatsiinoi ekonomiky: monohrafiia [Digital dimension of innovation and information economy: monograph]. Dnipro: PMP «Ekonomika», 448 p. (in Ukraine)
4. Halchynskiy A.S. (2015) Stanovlennia hlobalnoho suspilstva ta perspektyvy hlobalnoho informatsiino-merezhevoho suspilstva [The emergence of global society and the prospects of global information and network society]. *Naukovyi visnyk Dyplomatychnoi akademii Ukrainy. Seriiia «Ekonomichni nauky»*, vol. 22, part 3: Zovnishnia polityka i diplomatiia: tradytsii, trendy, dosvid, pp. 62–72. (in Ukraine)
5. Heiets V.M., Hrytsenko A.A., Yaremenko O.L. (ed.) (2021) *Komplementarnist informatsiino-tsyfrovykh i sotsialno-ekonomichnykh peretvoren yak umova stabilnoho rozvytku suspilstva: monohrafiia* [Complementarity of information-digital and socio-economic transformations as a condition for stable development of society: monograph] / za red. A.A. Hrytsenka; Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy». Kyiv: DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy», 399 p. (in Ukraine)
6. Hrytsenko A.A., Bilorus O.H., Yefymenko T.I. (ed.) (2021) *Formuvannia instytutysiinoi arkhitektoniky informatsiino-merezhevoi ekonomiky: kolektyvna monohrafiia* [The formation of the institutional architecture of the information and network economy: a collective monograph] / za red. A.A. Hrytsenka; NAN Ukrainy, Derzhavna ustanova «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy», Derzhavna navchalno-naukova ustanova «Akademiia finansovoho upravlinnia». Kyiv: DU «Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy», 735 p. (in Ukraine)
7. Pankova L., Uzbek D., Panchenko Y., Samoilenko A. & Privarnikova I. (2022) Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Políticas*, no. 40(74), pp. 815–829. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.45> (in English)
8. Finahina O.V., Bitiuk I.M., Komirenko V.I. (2022) Natsionalni ekonomichni interesy rozvytku ukrainskoho sektoru maloho ta srednoho biznesu: polityka yevrointehratsii ta tsilovi tekhnologii hr-menedzhmentu [National economic interests of the development of the Ukrainian sector of small and medium-sized businesses: European integration policy and target technologies of hr-management.]. *Suchasni tendentsii staloho rozvytku: teoriia, metodolohiia, praktyka: kolektyvna monohrafiia* / za zah. red. d.e.n., prof. T.V. Polozovoi. Kharkiv: KhNURE, 347 p. P. 37–47.
9. The Global Risks Report 2021. Available at: http://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2021.pdf (in English)
10. Pishchulina O. (October, 2020) Tsyfrova ekonomika: trendy, ryzyky ta sotsialni determinanty: dopovid [Digital economy: trends, risks and social determinants: report.]. Kyiv. Available at: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_digitalization.pdf (in Ukraine)